

конкурентом і партнером інших інтеграційних угруповань світу, наприклад: НАФТА, Меркосур, АСЕАН та ін.

Інший сегмент світового господарства – світова торгівля товарами та послугами – характеризується меншою кількістю ТНК європейського базування, що у торгівлі. Більша кількість торгових ТНК припадає на Великобританію, Францію та Німеччину. Ці корпорації займаються продажем не тільки промислових і продовольчих товарів, а й послуг (транспортних, туристичних, страхових та ін.). Можна судити про місце і значення європейських торгових ТНК у світовій торгівлі товарами та послугами.

Існує також велика кількість ТНК, які працюють у будівництві, у сфері різних послуг, гірничо-видобувній галузі, металургії, текстильній промисловості. Всі ці сфери є менш транснаціоналізованими, тобто ТНК не набули в них значного поширення. Їхні ТНК поступаються і за кількістю корпорацій, і за їх розмірами. Але все одно вони є невід’ємними складовими економіки ЄС, а їх назви є відомими брендами у багатьох країнах світу [1].

На сьогоднішній день кількість ТНК Євросоюзу сягає приблизно 30 000. Всі вони працюють у найрізноманітніших галузях господарства, але найбільшого поширення набули в сфері послуг (фінанси, страхування, торгівля, будівництво та ін.), машинобудуванні (автомобілебудування, електроніка та електротехнічне устаткування), паливно-енергетичному комплексі, хімічній та хіміко-фармацевтичній промисловості. І нині основними тенденціями в їх подальшому розвитку є розширення кількості ТНК в сфері послуг, злиття ТНК та диверсифікація виробництва ТНК.

Література

1. *Рокоча В., Плотніков О, Новицький В. Транснаціональні корпорації. – К.: Наукова думка, 2001. – 441 с.*
2. *Транснаціональні корпорації / За ред. Якубовського С. О. – К.: Думка, 2006. – 473 с.*
3. *Кривоус В. Регулювання діяльності ТНК: міф чи майбутня реальність? / В. Кривоус // Вісник ТНЕУ. – 2013. – № 5. – С. 190–197.*

МАРІЯ ЛИЗУН

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТИ

Процеси валютної інтернаціоналізації стали визначальними для валютної інтеграції на монетарній мапі світу. Процес інтернаціоналізації валюти (англ. *currency internationalisation*) передбачає її використання чи резервування за межами держави-емітента не лише для обслуговування операцій із резидентами даної держави, але й також, що важливіше, у транзакціях між нерезидентами [1].

Найбільш вдала, на нашу думку, спроба систематизації напрацювань у сфері валютної інтернаціоналізації здійснена Е. Хеллайнером та Дж. Кіршнером [2], які продовжили та розвинули попереднє дослідження Е.-Г. Ліма [3], виділивши три основних вектори наукових дискусій: ринково-орієнтований, інструментальний та геополітичний.

Геополітичний підхід передбачає фокусування на функції інтернаціоналізованої валюти як засобу нагромадження (тобто бажанні іноземних резидентів, а особливо іноземних центральних банків, зберігати дану валюту).

В рамках геополітичного підходу можна виокремити також дослідження Дж. Кіршнера, в якому розроблена концепція «заманювання в пастку» (англ. *“entrapment”*): члени монетарних блоків з часом посилюють власну зацікавленість у підтримці стабільності діючого порядку [4]. Наприклад, курсова стабільність в межах блоку часто породжує тенденцію спрямування торгівельних потоків на користь держав-членів об'єднання, а також сприяє вкладенню капіталу в активи деноміновані в валюті блоку. В такому разі, намагання держави вийти із альянсу часто супроводжуватиметься значними втратами.

Найбільш характерним дослідженням із використанням геополітичного підходу є праця С. Стрейндж за 1971 р.[5], у якій автор здійснила першу спробу типізації міжнародних валют, виділивши наступні чотири категорії відповідно до манери впровадження інтернаціоналізації:

- панівні валюти або валюти гегемонів (англ. *Master currency*) залучаються до процесу інтернаціоналізації під впливом політичних факторів. Початково, С. Стрейндж відносила до цієї категорії валюти держав-метрополій в умовах колоніальної системи, наголошуючи на примусовому характері використання. Тобто, дана група валют перестала бути актуальною станом на сьогодні, хоча М. Отеро-Іглесіас називає доларизовані держави (типу Еквадору, Ель Сальвадору чи Панами) можливими відголосками такої практики [6];

- топ-валюти (англ. *Top currency*) отримали свій привілейований статус завдяки економічному домінуванню (стабільність, ліквідність, трансакційні мережі). При цьому варто відмітити думку Е. Хеллайнера (який власне реанімував та дав новий поштовх для розвитку концепції С. Стрейндж) про неможливість розділення політичних та економічних факторів інтернаціоналізації [7]. Долар США був типовим прикладом топ-валюти протягом останніх десятиліть, однак після глобальної фінансової кризи його все частіше відносять до категорії договірних валют [6, 7];

- нейтральні або пасивні валюти (англ. *Neutral / Passive currency*) як і топ-валюти здобули популярність та стабільність завдяки економічним факторам, однак не відзначаються значним глобальним впливом. Типовим прикладом такої валюти є швейцарський франк. Євро також є нейтральною валютою в більшості регіонів світу, окрім території Європейського континенту та серед частини африканських держав (передусім зона франків КФА);

- договірні або політичні валюти (англ. *Negotiated / Political Currency*) – це колишні панівні та топ-валюти, котрі поступово втрачають свою політичну та економічну вагу чим викликають сумніви серед держав-сателітів стосовно свого особливого статусу якірної чи резервної валюти. Емітенти таких валют

повинні постійно завойовувати популярність серед іноземних держав-користувачів, через використання різноманітних фінансових (наприклад, забезпечення доступу на ринок, надання кредитів) чи політичних (наприклад, військового захисту) стимулів часто поєднаних із загрозою застосування санкцій. Як уже зазначалось, долар США наразі володіє багатьма явними та неявними властивостями договірної валюти. США (все менш охоче) змушені тримати ринок відкритим для китайських товарів, забезпечувати більшу кількість голосів для Китаю та інших держав-членів БРІКС в МВФ, вмішуватись у військові конфлікти за участю держав-сателітів задля підтримки домінуючих позицій власної валюти.

Переваги інтернаціоналізації валюти більшою мірою проявляються для приватного сектора держави, причому ефект буде більшим саме у порівняно малих економіках. Загрози ж інтернаціоналізації найгостріше проявляються на рівні державного сектора чи навіть всієї фінансової системи держави та світу. По-перше, інтернаціоналізація дає змогу експортерам зменшити курсові ризики, особливо відносно товарів платежі за яким здійснюються значно пізніше замовлення. В даному випадку експортери держави із інтернаціоналізованою валютою мають більше шансів укласти угоду в національній валюті, переклавши курсові ризики на покупця. По-друге, внутрішні суб'єкти господарювання отримують доступ до міжнародного фінансового ринку із можливістю отримання дешевшого і більшого обсягу кредитування, знову ж таки не несучи курсових ризиків [8]. По-третє, інтернаціоналізація валюти створює умови для отримання нових джерел прибутку приватним фінансовим інститутам (варто при цьому відмітити, що частина можливостей також втрачається через вхід на внутрішній ринок іноземних фінансових конкурентів).

Зрештою, більший за обсягом та прибутковіший фінансовий сектор краще обслуговує нефінансові суб'єкти, пропонуючи дешевший капітал та більше опцій його залучення. Вигода від інтернаціоналізації валюти для державного сектору та суспільства в цілому є менш очевидною. Звичайно, уряди отримують можливість частково чи повністю фінансувати бюджетний дефіцит, випускаючи боргові зобов'язання в національній валюті для іноземних ринків. Таким же чином уряд може вирівнювати дефіцит платіжного балансу, не залучаючи власні золотовалютні резерви [9]. Додатково можна згадати вигоди від сеньйоражу, які проте частково нівелюються через використання популярних валют у нелегальних трансакціях, як то наркотрафік і т. п.

Таким чином, не можна не враховувати вплив інтернаціоналізації валюти і на політичну гегемонію держави (долар США сьогодні, фунт стерлінгів у минулому), через експлуатацію статусу резервної валюти чи домінуючу роль у міжнародних фінансових організаціях. Однак, при цьому не зовсім очевидною є виключна роль валютного фактору в досягненні панівного статусу (наприклад, Лондон є найбільшим світовим фінансовим центром, проте політичний чи економічний вплив Великої Британії, значною мірою не виходить за межі її пост-колоніальних володінь).

Література

1. Kenen P. *Currency internationalisation: an overview* / P. Kenen. – Bank for International Settlements, 2011. – 9–18 p.
2. Helleiner E. *The future of the dollar* / E. Helleiner, J. Kirshner. – Cornell University Press, 2012. – ISBN 978-0-8014-5749-4.
3. Lim M. E.-G. *The euro's challenge to the dollar: different views from economists and evidence from cofer (currency composition of foreign exchange reserves) and other data* / M. E.-G. Lim. – International Monetary Fund, 2006. – ISBN 978-1-4519-0919-7.
4. Kirshner J. *Currency and coercion: the political economy of international monetary power* / J. Kirshner. – Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1997. – ISBN 978-0-691-01626-9.
5. Strange S. *The politics of international currencies* / S. Strange // *World Politics*. – 1971. – Vol. 23, No. 2. – P. 215–231.
6. Otero-Iglesias M. *The euro, the dollar and the global financial crisis: currency challenges seen from emerging markets* / M. Otero-Iglesias. – Routledge, 2014. – ISBN 978-1-317-63675-5.
7. Helleiner E. *Political determinants of international currencies: what future for the us dollar?* / E. Helleiner // *Review of International Political Economy*. – 2008. – Vol. 15, No. 3. – P. 354–378.
8. Лизун М. Валютні союзи: ретроспективні та сучасні форми / М. Лизун, І. Ліщинський // *Економічний простір*. – 2017. – No. 118. – P. 47–60.
9. Лизун М. Регулювання ринку цінних паперів в розвинутих країнах світу: досвід для України / М. Лизун, І. Ліщинський // *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. – 2015. – Vol. 2, No. 38.

ІГОР ЛІЩИНСЬКИЙ

«ПЕРЕЗАПУСК» КОНЦЕПЦІЇ ПОЛЮСІВ ЗРОСТАННЯ

Протягом останніх десятиліть в об'єднаній Європі спостерігається «перезапуск» дещо забутої концепції полюсів зростання, пік популярності якої припав на 50–60-ті роки ХХ століття. В низці загальноєвропейських документів акцентується увага на територіальному вимірі політики когезії (згуртованості) та важливості досягнення поліцентричного і збалансованого територіального розвитку.

Центральною ідеєю парадигми полюсів зростання (англ. "growth poles") є твердження про те, що економічний розвиток не є однорідним по всій території, але натомість концентрується навколо певного центру (полюсу, ядра). Цей полюс часто формується та розвивається в межах однієї ключової галузі (рис. 1) за рахунок прямих і непрямих ефектів. Прямий ефект проявляється через закупівлю товарів і послуг від постачальників (висхідний зв'язок), або надання